

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	15
ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ.....	16
ПЕРЕДМОВА ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ.....	17

Лекція 1

ПРОЯСНЕННЯ СПЕЦИФІКИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО ШЛЯХІВ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ (Н. Хамітов)

§ 1. <i>Попереднє зауваження</i>	19
1. ЧИ ІСНУЄ ПРОБЛЕМА «СХІД — ЗАХІД»?	
§ 2. Початкове визначення східного і західного шляхів буття...	19
§ 3. Можливість ментального взаємовпливу Сходу і Заходу.....	21
2. ЗАХІД ЯК ШЛЯХ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ	
§ 4. Античне і християнське в західному бутті.....	22
§ 5. Західне буття як католицька, православна, протестантська культури і способи життя.....	23
§ 6. Проблема північноамериканської, австралійської, латиноамериканської й африканської культур.....	24
§ 7. Ідеї особистості, перетворення природи й історії як основоположні цінності західного шляху буття.....	24
3. СХІДНИЙ ШЛЯХ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ	
§ 8. Буддійське світовідношення як актуальний максимум східного шляху буття.....	25
§ 9. Основоположні начала східного шляху буття: природність, фаталізм, віддяка.....	26
§ 10. Ідея карми та ідея прощення.....	28
§ 11. <i>Висновки і перспективи. Способи буття і філософування Заходу і Сходу</i>	29
ЛІТЕРАТУРА ДО 1-ї ЛЕКЦІЇ.....	31

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	15
ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ.....	16
ПЕРЕДМОВА ДО ТРЕТЬОГО ВИДАННЯ.....	17

Лекція 1

ПРОЯСНЕННЯ СПЕЦИФІКИ СХІДНОГО І ЗАХІДНОГО ШЛЯХІВ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ (Н. Хамітов)

§ 1. <i>Попереднє зауваження</i>	19
1. ЧИ ІСНУЄ ПРОБЛЕМА «СХІД — ЗАХІД»?	
§ 2. Початкове визначення східного і західного шляхів буття...	19
§ 3. Можливість ментального взаємовпливу Сходу і Заходу.....	21
2. ЗАХІД ЯК ШЛЯХ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ	
§ 4. Античне і християнське в західному бутті.....	22
§ 5. Західне буття як католицька, православна, протестантська культури і способи життя.....	23
§ 6. Проблема північноамериканської, австралійської, латиноамериканської й африканської культур.....	24
§ 7. Ідеї особистості, перетворення природи й історії як основоположні цінності західного шляху буття.....	24
3. СХІДНИЙ ШЛЯХ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У СВІТІ	
§ 8. Буддійське світовідношення як актуальний максимум східного шляху буття.....	25
§ 9. Основоположні начала східного шляху буття: природність, фаталізм, віддяка.....	26
§ 10. Ідея карми та ідея прощення.....	28
§ 11. <i>Висновки і перспективи. Способи буття і філософування Заходу і Сходу</i>	29
ЛІТЕРАТУРА ДО 1-ї ЛЕКЦІЇ.....	31

Лекція 2

МЕЖІ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ І КИТАЮ (Н. Хамітов)

§ 12. *Попереднє зауваження*.....32

1. ДАВНЬОІНДІЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ: МОРАЛЬНА ВІДДЯКА ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ

- § 13. Корені індійської філософії: Веди й Упанішади.....32
§ 14. Індуїзм і його головні ідеї: карма і сансара.....34
§ 15. Чому йога поширилася на Заході?.....35
§ 16. Буддизм: шлях звільнення від карми.....36

2. ДАВНЬОКИТАЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ: ДРУГЕ НАРОДЖЕННЯ БУДДИЗМУ

- § 17. Даосизм: шлях знаходження безсмертя.....40
§ 18. Конфуціанство: ідея суспільної ієрархії.....42
§ 19. Буддизм у Китаї.....43
§ 20. Феномен чань-буддизму: активний вплив на реальність....44
§ 21. Доля чань-буддизму в Японії: «мистецтво дзен».....45
§ 22. *Висновки і перспективи. Філософія давньої Індії і Китаю як підґрунтя східних вчень про людину*.....45

ЛІТЕРАТУРА ДО 2-ї ЛЕКЦІЇ.....47

Лекція 3

ЛЮДИНА І ЇЇ МЕЖІ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ (Н. Хамітов)

§ 23. *Попереднє зауваження*48

1. ФЕНОМЕН РАННЬОЇ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ (РАННЯ КЛАСИКА)

- § 24. Антична міфологія та її вираження в ранній античній філософії.....48
§ 25. Геракліт і Парменід: релятивістська й абсолютистська концепції людини і світу.....50

Лекція 2

МЕЖІ ЛЮДИНИ У ФІЛОСОФІЇ ДАВНЬОЇ ІНДІЇ І КИТАЮ (Н. Хамітов)

§ 12. *Попереднє зауваження*.....32

1. ДАВНЬОІНДІЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ: МОРАЛЬНА ВІДДЯКА ТА ЇЇ ПОДОЛАННЯ

- § 13. Корені індійської філософії: Веди й Упанішади.....32
§ 14. Індуїзм і його головні ідеї: карма і сансара.....34
§ 15. Чому йога поширилася на Заході?.....35
§ 16. Буддизм: шлях звільнення від карми.....36

2. ДАВНЬОКИТАЙСЬКА ФІЛОСОФІЯ: ДРУГЕ НАРОДЖЕННЯ БУДДИЗМУ

- § 17. Даосизм: шлях знаходження безсмертя.....40
§ 18. Конфуціанство: ідея суспільної ієрархії.....42
§ 19. Буддизм у Китаї.....43
§ 20. Феномен чань-буддизму: активний вплив на реальність....44
§ 21. Доля чань-буддизму в Японії: «мистецтво дзен».....45
§ 22. *Висновки і перспективи. Філософія давньої Індії і Китаю як підґрунтя східних вчень про людину*.....45

ЛІТЕРАТУРА ДО 2-ї ЛЕКЦІЇ.....47

Лекція 3

ЛЮДИНА І ЇЇ МЕЖІ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ (Н. Хамітов)

§ 23. *Попереднє зауваження*48

1. ФЕНОМЕН РАННЬОЇ АНТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ (РАННЯ КЛАСИКА)

- § 24. Антична міфологія та її вираження в ранній античній філософії.....48
§ 25. Геракліт і Парменід: релятивістська й абсолютистська концепції людини і світу.....50

**2. КЛАСИЧНА АНТИЧНА ФІЛОСОФІЯ
(ЗРІЛА КЛАСИКА)**

§ 26. Сократ: «пізнай самого себе»	52
§ 27. Платон: людина як в'язень у Печері.....	54
§ 28. Аристотель: повернення в'язня в Печеру.....	58

3. ФІЛОСОФІЯ ЕПОХИ ЕЛЛІНІЗМУ

§ 29. Феномен еллінізму.....	59
§ 30. Основні риси філософії епохи еллінізму та її школи.....	60
§ 31. Скептицизм: чи розумний світ?.....	60
§ 32. Стоїцизм як мужність жити.....	60
§ 33. Епікуреїзм: етика насолоди.....	61
§ 34. Неоплатонізм: світ як сходження Єдиного.....	62
§ 35. <i>Висновки і перспективи. Антична філософія як основа європейської філософії</i>	63

ЛІТЕРАТУРА ДО 3-ї ЛЕКЦІЇ.....	65
-------------------------------	----

Лекція 4

**РОЗУМІННЯ ЛЮДИНИ
ТА ЇЇ МЕЖ У ФІЛОСОФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

§ 36. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	66
--	----

1. ФЕНОМЕН СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

§ 37. Християнство як світоглядне підґрунтя філософії Середньовіччя (Н. Хамітов).....	66
§ 38. Основні риси філософії Середньовіччя (Н. Хамітов).....	68
§ 39. Проблема періодизації і середньовічний спосіб філософування (Л. Гармаш).....	69

**2. У ДЖЕРЕЛА ФІЛОСОФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(Л. Гармаш)**

§ 40. Атмосфера пізньої античності і дух християнства, що зароджується: гностицизм.....	70
§ 41. Законодавець методу екзегези: Філон Олександрійський...73	

**2. КЛАСИЧНА АНТИЧНА ФІЛОСОФІЯ
(ЗРІЛА КЛАСИКА)**

§ 26. Сократ: «пізнай самого себе»	52
§ 27. Платон: людина як в'язень у Печері.....	54
§ 28. Аристотель: повернення в'язня в Печеру.....	58

3. ФІЛОСОФІЯ ЕПОХИ ЕЛЛІНІЗМУ

§ 29. Феномен еллінізму.....	59
§ 30. Основні риси філософії епохи еллінізму та її школи.....	60
§ 31. Скептицизм: чи розумний світ?.....	60
§ 32. Стоїцизм як мужність жити.....	60
§ 33. Епікуреїзм: етика насолоди.....	61
§ 34. Неоплатонізм: світ як сходження Єдиного.....	62
§ 35. <i>Висновки і перспективи. Антична філософія як основа європейської філософії</i>	63

ЛІТЕРАТУРА ДО 3-ї ЛЕКЦІЇ.....	65
-------------------------------	----

Лекція 4

**РОЗУМІННЯ ЛЮДИНИ
ТА ЇЇ МЕЖ У ФІЛОСОФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ**

§ 36. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	66
--	----

1. ФЕНОМЕН СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

§ 37. Християнство як світоглядне підґрунтя філософії Середньовіччя (Н. Хамітов).....	66
§ 38. Основні риси філософії Середньовіччя (Н. Хамітов).....	68
§ 39. Проблема періодизації і середньовічний спосіб філософування (Л. Гармаш).....	69

**2. У ДЖЕРЕЛА ФІЛОСОФІЇ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
(Л. Гармаш)**

§ 40. Атмосфера пізньої античності і дух християнства, що зароджується: гностицизм.....	70
§ 41. Законодавець методу екзегези: Філон Олександрійський...73	

3. ПОЧАТОК СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ:

ПАТРИСТИКА

§ 42 Загальна характеристика патристики (Н. Хамітов).....	75
§ 43 Визрівання основної проблематики філософії Середньовіччя: “група” Тертулліана і “група” Августина (Л. Гармаш).....	76
§ 44. Тертулліан: “Вірую, тому що абсурдно” (Л. Гармаш).....	78
§ 45. Августин Блаженний: самопізнання як умова пізнання Бога (Н. Хамітов).....	79

4. ЗАВЕРШЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ:

СХОЛАСТИКА

§ 46. Що таке схоластика? (Н. Хамітов).....	79
§ 47. Чи існує людина взагалі? (Н. Хамітов).....	80
§ 48. Фома Аквінський і його раціоналізм (Н. Хамітов)....	80
§ 49. Абельяр і Елоїза: від любові людської до любові божественної? (Л. Гармаш).....	81
§ 50. Данте: “Що рухає сонце і світила?” (Л. Гармаш).....	84
§ 51. <i>Висновки і перспективи. Значення середньовічної філософії для європейської культури (Н. Хамітов)</i>	85

ЛІТЕРАТУРА ДО 4-Ї ЛЕКЦІЇ.....	87
-------------------------------	----

Лекція 5

ФІЛОСОФІЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ:

ЛЮДИНА-ТИТАН (Н. Хамітов)

§ 52. <i>Попереднє зауваження</i>	88
---	----

1. ФІЛОСОФІЯ ВІДРОДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СВОЄЇ ЕПОХИ

§ 53. Що таке епоха Відродження?.....	88
§ 54. Основні риси філософії епохи Відродження.....	89

2. РОМАНСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ: ВОСКРЕСІННЯ АНТИЧНОСТІ

§ 55. Загальна характеристика романського Відродження.....	90
§ 56. Марсіліо Фічіно: творче злиття з Богом.....	90
§ 57. Джордано Бруно і Галілео Галілей: два шляхи свободи:.....	91

3. ПОЧАТОК СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ:

ПАТРИСТИКА

§ 42 Загальна характеристика патристики (Н. Хамітов).....	75
§ 43 Визрівання основної проблематики філософії Середньовіччя: “група” Тертулліана і “група” Августина (Л. Гармаш).....	76
§ 44. Тертулліан: “Вірую, тому що абсурдно” (Л. Гармаш).....	78
§ 45. Августин Блаженний: самопізнання як умова пізнання Бога (Н. Хамітов).....	79

4. ЗАВЕРШЕННЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ:

СХОЛАСТИКА

§ 46. Що таке схоластика? (Н. Хамітов).....	79
§ 47. Чи існує людина взагалі? (Н. Хамітов).....	80
§ 48. Фома Аквінський і його раціоналізм (Н. Хамітов)....	80
§ 49. Абельяр і Елоїза: від любові людської до любові божественної? (Л. Гармаш).....	81
§ 50. Данте: “Що рухає сонце і світила?” (Л. Гармаш).....	84
§ 51. <i>Висновки і перспективи. Значення середньовічної філософії для європейської культури (Н. Хамітов)</i>	85

ЛІТЕРАТУРА ДО 4-Ї ЛЕКЦІЇ.....	87
-------------------------------	----

Лекція 5

ФІЛОСОФІЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ:

ЛЮДИНА-ТИТАН (Н. Хамітов)

§ 52. <i>Попереднє зауваження</i>	88
---	----

1. ФІЛОСОФІЯ ВІДРОДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СВОЄЇ ЕПОХИ

§ 53. Що таке епоха Відродження?.....	88
§ 54. Основні риси філософії епохи Відродження.....	89

2. РОМАНСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ: ВОСКРЕСІННЯ АНТИЧНОСТІ

§ 55. Загальна характеристика романського Відродження.....	90
§ 56. Марсіліо Фічіно: творче злиття з Богом.....	90
§ 57. Джордано Бруно і Галілео Галілей: два шляхи свободи:.....	91

**3. GERMANСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ:
ВОСКРЕСІННЯ ПЕРШОХРИСТІАНСТВА**

§ 58. Загальна характеристика германського Відродження.....	93
§ 59. Микола Кузанський і його діалектика Єдиного і безкінечного.....	94
§ 60. Еразм Роттердамський: «Похвала глупству»	95
§ 61. Мартін Лютер: повстання германського духу.....	96
§ 62. <i>Висновки і перспективи. Підсумки філософії Відродження: Людина, що Творить, і Людина, що Вірує</i>	97
ЛІТЕРАТУРА ДО 5-ї ЛЕКЦІЇ.....	99

Лекція 6

**ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ:
ГНОСЕОЛОГІЗАЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ**

§ 63. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	100
--	-----

**1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЛОСОФІЇ
НОВОГО ЧАСУ: ЯВИЩЕ ГНОСЕОЛОГІЗМУ**

§ 64. Філософська проблематика Нового Часу (Л. Гармаш).....	101
§ 65. Основні риси філософії Нового Часу (Н.Хамітов, Л. Гармаш).....	102

**2. ПРОТИСТОЯННЯ РАЦІОНАЛІЗМУ
ТА ЕМПІРИЗМУ (Л. Гармаш)**

§ 66. Френсіс Бекон: «Знання — сила!».....	104
§ 67. Рене Декарт: «Мислю — отже існую».....	106
§ 68. Томас Гоббс: «Війна всіх проти всіх».....	108
§ 69. Джон Локк: Людина — «чиста дошка»?.....	110

**3. ТРИ ВЕРСІЇ ВЧЕННЯ ПРО СУБСТАНЦІЮ:
МОНІЗМ, ДУАЛІЗМ, ПЛЮРАЛІЗМ (Л. Гармаш)**

§ 70. Дуалізм Рене Декарта.....	113
§ 71. Бенедикт Спіноза: спасіння від афектів.....	114
§ 72. Готфрід Лейбніц: людина як монада.....	116

**3. GERMANСЬКЕ ВІДРОДЖЕННЯ:
ВОСКРЕСІННЯ ПЕРШОХРИСТІАНСТВА**

§ 58. Загальна характеристика германського Відродження.....	93
§ 59. Микола Кузанський і його діалектика Єдиного і безкінечного.....	94
§ 60. Еразм Роттердамський: «Похвала глупству»	95
§ 61. Мартін Лютер: повстання германського духу.....	96
§ 62. <i>Висновки і перспективи. Підсумки філософії Відродження: Людина, що Творить, і Людина, що Вірує</i>	97
ЛІТЕРАТУРА ДО 5-ї ЛЕКЦІЇ.....	99

Лекція 6

**ФІЛОСОФІЯ НОВОГО ЧАСУ:
ГНОСЕОЛОГІЗАЦІЯ ЛЮДСЬКОЇ СУТНОСТІ**

§ 63. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	100
--	-----

**1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФІЛОСОФІЇ
НОВОГО ЧАСУ: ЯВИЩЕ ГНОСЕОЛОГІЗМУ**

§ 64. Філософська проблематика Нового Часу (Л. Гармаш).....	101
§ 65. Основні риси філософії Нового Часу (Н.Хамітов, Л. Гармаш).....	102

**2. ПРОТИСТОЯННЯ РАЦІОНАЛІЗМУ
ТА ЕМПІРИЗМУ (Л. Гармаш)**

§ 66. Френсіс Бекон: «Знання — сила!».....	104
§ 67. Рене Декарт: «Мислю — отже існую».....	106
§ 68. Томас Гоббс: «Війна всіх проти всіх».....	108
§ 69. Джон Локк: Людина — «чиста дошка»?.....	110

**3. ТРИ ВЕРСІЇ ВЧЕННЯ ПРО СУБСТАНЦІЮ:
МОНІЗМ, ДУАЛІЗМ, ПЛЮРАЛІЗМ (Л. Гармаш)**

§ 70. Дуалізм Рене Декарта.....	113
§ 71. Бенедикт Спіноза: спасіння від афектів.....	114
§ 72. Готфрід Лейбніц: людина як монада.....	116

4. ВИКЛИК ГНОСЕОЛОГІЗМУ: ФІЛОСОФСЬКА ЕСЕЇСТИКА І ФІЛОСОФСЬКЕ МИСТЕЦТВО НОВОГО ЧАСУ

- § 73. Блез Паскаль: людина як мислячий очерет (Л. Гармаш)..117
§ 74. Філософське мистецтво Шекспіра і Сервантеса: трагічні філософи Гамлет і Дон Кіхот (Н. Хамітов, Л. Гармаш).....120

5. ЗАВЕРШЕННЯ НОВОГО ЧАСУ: ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

- § 75. Просвітницька парадигма про природу людини (Л. Гармаш)...122
§ 76. Історичні типи Просвітництва (Л. Гармаш).....123
§ 77. *Висновки і перспективи. Гносеологізм Нового Часу і вихід за його межі (Н. Хамітов)*125
ЛІТЕРАТУРА ДО 6-ї ЛЕКЦІЇ.....127

Лекція 7

ПОГЛИБЛЕННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ: НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

- § 78. *Попереднє зауваження (Н. Хамітов)*128

1. ФЕНОМЕН НІМЕЦЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

- § 79. Німецька класична філософія як ціле (Л. Гармаш).....128
§ 80. Німецька філософська класика і її епоха (Н. Хамітов).....130

2. ІММАНУЇЛ КАНТ: МЕЖІ РОЗУМУ (Л. Гармаш)

- § 81. «Що таке людина?»131
§ 82. Суперечність розуму із самим собою.....132
§ 83. Категоричний імператив.....135

3. ЙОГАНН ГОТЛІБ ФІХТЕ: «Я» ЯК ДІЯЛЬНЕ НАЧАЛО (Л. Гармаш)

- §84. Від Канта до Фіхте.....137
§85. «Яка людина, така і її філософія»138

4. ВИКЛИК ГНОСЕОЛОГІЗМУ: ФІЛОСОФСЬКА ЕСЕЇСТИКА І ФІЛОСОФСЬКЕ МИСТЕЦТВО НОВОГО ЧАСУ

- § 73. Блез Паскаль: людина як мислячий очерет (Л. Гармаш)..117
§ 74. Філософське мистецтво Шекспіра і Сервантеса: трагічні філософи Гамлет і Дон Кіхот (Н. Хамітов, Л. Гармаш).....120

5. ЗАВЕРШЕННЯ НОВОГО ЧАСУ: ЕПОХА ПРОСВІТНИЦТВА

- § 75. Просвітницька парадигма про природу людини (Л. Гармаш)...122
§ 76. Історичні типи Просвітництва (Л. Гармаш).....123
§ 77. *Висновки і перспективи. Гносеологізм Нового Часу і вихід за його межі (Н. Хамітов)*125
ЛІТЕРАТУРА ДО 6-ї ЛЕКЦІЇ.....127

Лекція 7

ПОГЛИБЛЕННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ: НІМЕЦЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ

- § 78. *Попереднє зауваження (Н. Хамітов)*128

1. ФЕНОМЕН НІМЕЦЬКОЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

- § 79. Німецька класична філософія як ціле (Л. Гармаш).....128
§ 80. Німецька філософська класика і її епоха (Н. Хамітов).....130

2. ІММАНУЇЛ КАНТ: МЕЖІ РОЗУМУ (Л. Гармаш)

- § 81. «Що таке людина?»131
§ 82. Суперечність розуму із самим собою.....132
§ 83. Категоричний імператив.....135

3. ЙОГАНН ГОТЛІБ ФІХТЕ: «Я» ЯК ДІЯЛЬНЕ НАЧАЛО (Л. Гармаш)

- §84. Від Канта до Фіхте.....137
§85. «Яка людина, така і її філософія»138

§ 86. Науковчення Фіхте і його «ідеалізм свободи»	139
§ 87. Парадокси свободи у вченні Фіхте.....	141

**4. ФРІДРІХ ВІЛЬГЕЛЬМ ЙОЗЕФ ШЕЛЛІНГ:
ФІЛОСОФІЯ ТОТОЖНОСТІ (Л. Гармаш)**

§ 88. Від буття до мислення: натурфілософія.....	142
§ 89. Тотожність свободи і необхідності: філософія мистец.....	145

**5. АБСОЛЮТНИЙ ІДЕАЛІЗМ ГЕОРГА ВІЛЬГЕЛЬМА
ФРІДРІХА ГЕГЕЛЯ**

§ 90. Абсолютна Ідея, Абсолютний Дух і людина (Н. Хамітов).147	
§ 91. «Найсуттєвіше — шлях» (Л. Гармаш).....	148
§ 92. <i>Висновки і перспективи. Всесвітнє значення німецької класичної філософії (Н. Хамітов)</i>	150

ЛІТЕРАТУРА ДО 7-ї ЛЕКЦІЇ.....	151
-------------------------------	-----

Лекція 8

**РЕЛІГІЙНЕ ПОДОЛАННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ:
НОВОКЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ХІХ ст.**

§ 93. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	152
--	-----

**1. ЙОГАНН ВОЛЬФГАНГ ҐЕТЕ:
ЛЮДИНА ЯК ВСЕСВІТ (Л. Гармаш)**

§ 94. «Всю долю людства хочу я випробувати в собі»	152
§ 95. «Людина — це той, хто здатний на неможливе»	154

**2. РОМАНТИЗМ: СВОБОДА І ЛЮБОВ ВСУПЕРЕЧ
УСЬОМУ (Н. Хамітов)**

§ 96. Феномен романтизму.....	157
§ 97. Фрідріх Шлегель: свобода як іронія і любов.....	159
§ 98. Новаліс: магічний ідеалізм.....	161

§ 86. Науковчення Фіхте і його «ідеалізм свободи»	139
§ 87. Парадокси свободи у вченні Фіхте.....	141

**4. ФРІДРІХ ВІЛЬГЕЛЬМ ЙОЗЕФ ШЕЛЛІНГ:
ФІЛОСОФІЯ ТОТОЖНОСТІ (Л. Гармаш)**

§ 88. Від буття до мислення: натурфілософія.....	142
§ 89. Тотожність свободи і необхідності: філософія мистец.....	145

**5. АБСОЛЮТНИЙ ІДЕАЛІЗМ ГЕОРГА ВІЛЬГЕЛЬМА
ФРІДРІХА ГЕГЕЛЯ**

§ 90. Абсолютна Ідея, Абсолютний Дух і людина (Н. Хамітов).147	
§ 91. «Найсуттєвіше — шлях» (Л. Гармаш).....	148
§ 92. <i>Висновки і перспективи. Всесвітнє значення німецької класичної філософії (Н. Хамітов)</i>	150

ЛІТЕРАТУРА ДО 7-ї ЛЕКЦІЇ.....	151
-------------------------------	-----

Лекція 8

**РЕЛІГІЙНЕ ПОДОЛАННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ:
НОВОКЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ ХІХ ст.**

§ 93. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	152
--	-----

**1. ЙОГАНН ВОЛЬФГАНГ ҐЕТЕ:
ЛЮДИНА ЯК ВСЕСВІТ (Л. Гармаш)**

§ 94. «Всю долю людства хочу я випробувати в собі»	152
§ 95. «Людина — це той, хто здатний на неможливе»	154

**2. РОМАНТИЗМ: СВОБОДА І ЛЮБОВ ВСУПЕРЕЧ
УСЬОМУ (Н. Хамітов)**

§ 96. Феномен романтизму.....	157
§ 97. Фрідріх Шлегель: свобода як іронія і любов.....	159
§ 98. Новаліс: магічний ідеалізм.....	161

**3. ПІЗНІЙ ШЕЛЛІНГ:
УМОГЛЯДНА МІСТИКА (Л. Гармаш)**

§ 99. Шеллінг і його Муза: феномен Кароліни.....	162
§ 100. Таємниця Абсолюту.....	164

**4. СЕРЕН К'ЄРКЕГОР: ВІРА НАД БЕЗОДНЯМИ
СТРАХУ І ВІДЧАЮ (Н. Хамітов)**

§ 101. Смысл страху.....	166
§ 102. Два види відчаю.....	168
§ 103. <i>Висновки і перспективи. Новокласична філософія XIX ст. як переддень релігійного екзистенціалізму і персоналізму (Н. Хамітов)</i>	169

ЛІТЕРАТУРА ДО 9-Ї ЛЕКЦІЇ.....	170
-------------------------------	-----

Лекція 9

**АТЕЇСТИЧНЕ ПОДОЛАННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ:
НЕКЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ XIX –
ПОЧАТКУ XX СТ. (Н. Хамітов)**

§ 104. <i>Попереднє зауваження</i>	171
--	-----

ПОНЯТТЯ КЛАСИЧНОЇ І НЕКЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

§ 105. Класична і некласична філософія: від загального до особливого?.....	172
§ 106. Онтологічність трансцендентного в класичній філософії і символічність трансцендентного в некласичній.....	173

**2. ЛЮДВІГ ФЕЙЄРБАХ ЯК РОДОНАЧАЛЬНИК
НЕКЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

§ 107. Антропологія замість теології: людська сутність на землі й у небесах.....	174
§ 108. Вчення Фейєрбаха про смерть і безсмертя людини.....	175

**3. ПІЗНІЙ ШЕЛЛІНГ:
УМОГЛЯДНА МІСТИКА (Л. Гармаш)**

§ 99. Шеллінг і його Муза: феномен Кароліни.....	162
§ 100. Таємниця Абсолюту.....	164

**4. СЕРЕН К'ЄРКЕГОР: ВІРА НАД БЕЗОДНЯМИ
СТРАХУ І ВІДЧАЮ (Н. Хамітов)**

§ 101. Смысл страху.....	166
§ 102. Два види відчаю.....	168
§ 103. <i>Висновки і перспективи. Новокласична філософія XIX ст. як переддень релігійного екзистенціалізму і персоналізму (Н. Хамітов)</i>	169

ЛІТЕРАТУРА ДО 9-Ї ЛЕКЦІЇ.....	170
-------------------------------	-----

Лекція 9

**АТЕЇСТИЧНЕ ПОДОЛАННЯ ГНОСЕОЛОГІЗМУ:
НЕКЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ XIX –
ПОЧАТКУ XX СТ. (Н. Хамітов)**

§ 104. <i>Попереднє зауваження</i>	171
--	-----

ПОНЯТТЯ КЛАСИЧНОЇ І НЕКЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

§ 105. Класична і некласична філософія: від загального до особливого?.....	172
§ 106. Онтологічність трансцендентного в класичній філософії і символічність трансцендентного в некласичній.....	173

**2. ЛЮДВІГ ФЕЙЄРБАХ ЯК РОДОНАЧАЛЬНИК
НЕКЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

§ 107. Антропологія замість теології: людська сутність на землі й у небесах.....	174
§ 108. Вчення Фейєрбаха про смерть і безсмертя людини.....	175

**3. СОЦІОЦЕНТРИЧНА ПАРАДИГМА ЛЮДИНИ:
МАРКСИЗМ**

§ 109. Марксистська філософія як подолання гносеологізму через категорію практики.....177
§ 110. Матеріалістичне розуміння історії.....178
§ 111. Категорія відчуження людини як начало і таємниця філософії марксизму.....179
§ 112. Метаморфози марксизму: філософія, ідеологія, практика.....182

**4. ВОЛОНТАРИЗМ:
ПОВСТАННЯ ПРОТИ РАЦІО**

§ 113. Загальне поняття волюнтаризму.....184
§ 114. Філософія Артура Шопенгауера: воля, страждання, уявлення...185
§ 115. Фрідріх Ніцше: людина як канат між звіром і Надлюдиною.....187

**5. ПСИХОАНАЛІТИЧНА ПАРАДИГМА
ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ**

§ 116. Що таке психоаналіз?.....189
§ 117. Вчення Зигмунда Фрейда: травма існування і дитяча сексуальність.....189
§ 118. Карл Густав Юнг: архетипи колективного позасвідомого.....191
§ 119. Еріх Фромм: відчуження і любов.....194
§ 120. *Висновки і перспективи. Зміст і тенденції неklasичної філософії XIX — початку XX ст.*.....196

ЛІТЕРАТУРА ДО 9-ї ЛЕКЦІЇ.....197

Лекція 10

**ЗУСТРІЧ СХОДУ ТА ЗАХОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ
ТА РОСІЙСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ**

§ 121. *Попереднє зауваження (Н. Хамітов)*.....199

**3. СОЦІОЦЕНТРИЧНА ПАРАДИГМА ЛЮДИНИ:
МАРКСИЗМ**

§ 109. Марксистська філософія як подолання гносеологізму через категорію практики.....177
§ 110. Матеріалістичне розуміння історії.....178
§ 111. Категорія відчуження людини як начало і таємниця філософії марксизму.....179
§ 112. Метаморфози марксизму: філософія, ідеологія, практика.....182

**4. ВОЛОНТАРИЗМ:
ПОВСТАННЯ ПРОТИ РАЦІО**

§ 113. Загальне поняття волюнтаризму.....184
§ 114. Філософія Артура Шопенгауера: воля, страждання, уявлення...185
§ 115. Фрідріх Ніцше: людина як канат між звіром і Надлюдиною.....187

**5. ПСИХОАНАЛІТИЧНА ПАРАДИГМА
ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ**

§ 116. Що таке психоаналіз?.....189
§ 117. Вчення Зигмунда Фрейда: травма існування і дитяча сексуальність.....189
§ 118. Карл Густав Юнг: архетипи колективного позасвідомого.....191
§ 119. Еріх Фромм: відчуження і любов.....194
§ 120. *Висновки і перспективи. Зміст і тенденції неklasичної філософії XIX — початку XX ст.*.....196

ЛІТЕРАТУРА ДО 9-ї ЛЕКЦІЇ.....197

Лекція 10

**ЗУСТРІЧ СХОДУ ТА ЗАХОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ
ТА РОСІЙСЬКІЙ КЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ**

§ 121. *Попереднє зауваження (Н. Хамітов)*.....199

**1. УКРАЇНЬСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ:
ПЕРШІСТЬ СЕРЦЯ**

§ 122. Витоки і риси української класичної філософії (Н. Хамітов, С. Крилова).....	200
§ 123. Григорій Сковорода: вчення про трисвіти (С. Крилова).....	201
§ 124. Памфіл Юркевич: серце і межі розуму (Н. Хамітов, С. Крилова)...	202
§ 125. Тарас Шевченко: міфотворець як християнин та язичник (Н. Хамітов, С. Крилова).....	204

**2. РОСІЙСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ:
ЛЮДСЬКЕ І БОГОЛЮДСЬКЕ**

§ 126. Феномен російської класичної філософії (Н. Хамітов, С. Крилова).....	206
§ 127. Федір Достоєвський: краса врятує світ (С. Крилова).....	207
§ 128. Лев Толстой: війна і мир як чоловіче і жіноче (Н. Хамітов, С. Крилова).....	209
§ 129. Володимир Соловйов: ідея Боголюдства (Н. Хамітов, С. Крилова).....	211
§ 130. Олена Блаватська: містична еволюція людини і людства (Н. Хамітов).....	213
§ 131. «Срібний вік» російської класичної філософії (С. Крилова).....	215
§ 132. <i>Висновки і перспективи. Слов'янський тип філософування як проблема (Н. Хамітов)</i>	218
ЛІТЕРАТУРА ДО 10-ї ЛЕКЦІЇ.....	220

Лекція 11

**ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ МЕЖ В
СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ ЗАХОДУ**

§ 133. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	221
---	-----

1. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ (Н. Хамітов)

§ 134. Філософська антропологія ХХ ст.	221
§ 135. Макс Шелер: упошуках цілісного вчення про людину.....	222

**1. УКРАЇНЬСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ:
ПЕРШІСТЬ СЕРЦЯ**

§ 122. Витоки і риси української класичної філософії (Н. Хамітов, С. Крилова).....	200
§ 123. Григорій Сковорода: вчення про трисвіти (С. Крилова).....	201
§ 124. Памфіл Юркевич: серце і межі розуму (Н. Хамітов, С. Крилова)...	202
§ 125. Тарас Шевченко: міфотворець як християнин та язичник (Н. Хамітов, С. Крилова).....	204

**2. РОСІЙСЬКА КЛАСИЧНА ФІЛОСОФІЯ:
ЛЮДСЬКЕ І БОГОЛЮДСЬКЕ**

§ 126. Феномен російської класичної філософії (Н. Хамітов, С. Крилова).....	206
§ 127. Федір Достоєвський: краса врятує світ (С. Крилова).....	207
§ 128. Лев Толстой: війна і мир як чоловіче і жіноче (Н. Хамітов, С. Крилова).....	209
§ 129. Володимир Соловйов: ідея Боголюдства (Н. Хамітов, С. Крилова).....	211
§ 130. Олена Блаватська: містична еволюція людини і людства (Н. Хамітов).....	213
§ 131. «Срібний вік» російської класичної філософії (С. Крилова).....	215
§ 132. <i>Висновки і перспективи. Слов'янський тип філософування як проблема (Н. Хамітов)</i>	218
ЛІТЕРАТУРА ДО 10-ї ЛЕКЦІЇ.....	220

Лекція 11

**ФІЛОСОФІЯ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ МЕЖ В
СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ ЗАХОДУ**

§ 133. <i>Попереднє зауваження (Н. Хамітов)</i>	221
---	-----

1. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ (Н. Хамітов)

§ 134. Філософська антропологія ХХ ст.	221
§ 135. Макс Шелер: упошуках цілісного вчення про людину.....	222

§ 136. Гельмут Плеснер: людина як ексцентрична істота.....	224
§ 137. Ернст Кассіерер: людина як символічна тварина.....	225
§ 138. Хосе Ортега-і-Гассет: спорт як вираження людської сутності?.....	226

2. ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ

§ 139. Феномен екзистенціалізму. Екзистенціалізм і екзистенціальний спосіб філософування (Н. Хамітов, С. Крилова).....	228
§ 140. Мартін Гайдеггер: людина як запитує буття (Н.Хамітов).....	230
§ 141. Феномен атеїстичного екзистенціалізму (Н. Хамітов)....	233
§ 142. Жан Поль Сартр: Я та Інший (Н. Хамітов).....	233
§ 143. Альбер Камю: самогубство філософське і життєве (Н. Хамітов).....	234
§ 144. Феномен релігійного екзистенціалізму (С. Крилова).....	235
§ 145. Карл Ясперс: гранична ситуація і вихід за межі повсякденності (Н. Хамітов, С. Крилова).....	238
§ 146. Габріель Марсель: за межі трагічної мудрості (Н. Хамітов).....	239

3. ПЕРСОНАЛІЗМ

§ 147. Персоналізм як спосіб буття і філософська течія (Н. Хамітов).....	241
§ 148. Микола Бердяєв: Боголюдина над безоднею нествореної свободи (С. Крилова).....	243
§ 149. Лев Шестов: віра вища за розум? (Н. Хамітов).....	246
§ 150. Емманюель Муньє: трагічний оптимізм (С. Крилова)....	248
§ 151. Інші мислителі персоналістичної парадигми про межі людини (Н. Хамітов, С. Крилова).....	249
§ 152. <i>Висновки і перспективи. Проблема протистояння і комунікації різних парадигм філософії людини в ХХ ст. Феномен постмодернізму (Н.Хамітов)</i>	251

ЛІТЕРАТУРА ДО 11-Ї ЛЕКЦІЇ.....254

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЛОВНИК: ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ

(Н.Хамітов, С.Крилова).....256

§ 136. Гельмут Плеснер: людина як ексцентрична істота.....	224
§ 137. Ернст Кассіерер: людина як символічна тварина.....	225
§ 138. Хосе Ортега-і-Гассет: спорт як вираження людської сутності?.....	226

2. ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ

§ 139. Феномен екзистенціалізму. Екзистенціалізм і екзистенціальний спосіб філософування (Н. Хамітов, С. Крилова).....	228
§ 140. Мартін Гайдеггер: людина як запитує буття (Н.Хамітов).....	230
§ 141. Феномен атеїстичного екзистенціалізму (Н. Хамітов)....	233
§ 142. Жан Поль Сартр: Я та Інший (Н. Хамітов).....	233
§ 143. Альбер Камю: самогубство філософське і життєве (Н. Хамітов).....	234
§ 144. Феномен релігійного екзистенціалізму (С. Крилова).....	235
§ 145. Карл Ясперс: гранична ситуація і вихід за межі повсякденності (Н. Хамітов, С. Крилова).....	238
§ 146. Габріель Марсель: за межі трагічної мудрості (Н. Хамітов).....	239

3. ПЕРСОНАЛІЗМ

§ 147. Персоналізм як спосіб буття і філософська течія (Н. Хамітов).....	241
§ 148. Микола Бердяєв: Боголюдина над безоднею нествореної свободи (С. Крилова).....	243
§ 149. Лев Шестов: віра вища за розум? (Н. Хамітов).....	246
§ 150. Емманюель Муньє: трагічний оптимізм (С. Крилова)....	248
§ 151. Інші мислителі персоналістичної парадигми про межі людини (Н. Хамітов, С. Крилова).....	249
§ 152. <i>Висновки і перспективи. Проблема протистояння і комунікації різних парадигм філософії людини в ХХ ст. Феномен постмодернізму (Н.Хамітов)</i>	251

ЛІТЕРАТУРА ДО 11-Ї ЛЕКЦІЇ.....254

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЛОВНИК: ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ

(Н.Хамітов, С.Крилова).....256

ВСТУПНЕ СЛОВО

Історія філософії – це сходи геніїв.

Не кожен, хто звертався до історії філософії став генієм, проте кожен геній спускався її сходами, щоб піднятися до себе. Ця обставина наповнює здоровою іронією запитання про актуальність історії філософії. Проте цю іронію треба довести до самоіронії. Лише тоді в нас з'явиться мужність пройти між ідолопоклонством та зневагою, осягаючи ідеї тих, хто зробив свій саморозвиток розвитком людства.

Виклад історії філософії завжди наштовхується на три фундаментальні труднощі.

Перша полягає в тому, що подати *всю* історію філософії неможливо, тому виникає проблема вибору авторів і кута зору на їх системи. При цьому, однак, завжди існує необхідність аутентичного прочитання текстів мислителя.

Друга трудність пов'язана з необхідністю відокремлення філософії від нефілософії в історико-культурному процесі; у результаті виникає дуже складна проблема *визначення філософії*.

Третя трудність викладу історії філософії зумовлена необхідністю обґрунтування логіки спадкоємності і взаємозв'язку філософських вчень, що визначає структуру курсу історії філософії.

У цій книзі автори намагалися свідомо перебороти всі ці труднощі. Філософи вибиралися відносно наскрізної для даного курсу *проблеми людини та її меж*, яка є центральною для філософії початку третього тисячоліття – епохи, коли ми все частіше замислюємося про межі людського. Водночас наскрізним був і *методологічний підхід*, визначений як *метаантропологія* – вчення про буденний, граничний та метаграничний виміри людського буття, про фундаментальні перспективи людини та людства 1.

У визначенні філософії виникла необхідність вийти за межі слова «теорія». У результаті з'явилися поняття «есеїстична філософія» і «філософське мистецтво», які разом із поняттям «теоретична філософія» більш повно охоплюють поліфонічне буття філософії. Говорячи про логіку спадкоємності у філософії, автори намагалися представити історію філософії *відкритою системою спілкування* – як філософів, так і проявів філософії в культурі.

Сподіваємося, що такий підхід дасть змогу читачеві побачити філософію в її живій суперечливості і повноті.

Н. ХАМІТОВ

ВСТУПНЕ СЛОВО

Історія філософії – це сходи геніїв.

Не кожен, хто звертався до історії філософії став генієм, проте кожен геній спускався її сходами, щоб піднятися до себе. Ця обставина наповнює здоровою іронією запитання про актуальність історії філософії. Проте цю іронію треба довести до самоіронії. Лише тоді в нас з'явиться мужність пройти між ідолопоклонством та зневагою, осягаючи ідеї тих, хто зробив свій саморозвиток розвитком людства.

Виклад історії філософії завжди наштовхується на три фундаментальні труднощі.

Перша полягає в тому, що подати *всю* історію філософії неможливо, тому виникає проблема вибору авторів і кута зору на їх системи. При цьому, однак, завжди існує необхідність аутентичного прочитання текстів мислителя.

Друга трудність пов'язана з необхідністю відокремлення філософії від нефілософії в історико-культурному процесі; у результаті виникає дуже складна проблема *визначення філософії*.

Третя трудність викладу історії філософії зумовлена необхідністю обґрунтування логіки спадкоємності і взаємозв'язку філософських вчень, що визначає структуру курсу історії філософії.

У цій книзі автори намагалися свідомо перебороти всі ці труднощі. Філософи вибиралися відносно наскрізної для даного курсу *проблеми людини та її меж*, яка є центральною для філософії початку третього тисячоліття – епохи, коли ми все частіше замислюємося про межі людського. Водночас наскрізним був і *методологічний підхід*, визначений як *метаантропологія* – вчення про буденний, граничний та метаграничний виміри людського буття, про фундаментальні перспективи людини та людства 1.

У визначенні філософії виникла необхідність вийти за межі слова «теорія». У результаті з'явилися поняття «есеїстична філософія» і «філософське мистецтво», які разом із поняттям «теоретична філософія» більш повно охоплюють поліфонічне буття філософії. Говорячи про логіку спадкоємності у філософії, автори намагалися представити історію філософії *відкритою системою спілкування* – як філософів, так і проявів філософії в культурі.

Сподіваємося, що такий підхід дасть змогу читачеві побачити філософію в її живій суперечливості і повноті.

Н. ХАМІТОВ

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Філософія грає в житті людини виняткову роль – вона дозволяє вийти за межі буденного світогляду з його некритичністю, несамостійністю і страхом перед власними перспективами.

У результаті людина стає недоступною для маніпуляцій. Вона перестає бути пішаком у руках чиновників і політиків, стаючи автором своєї долі.

Але не існує філософії взагалі.

Є конкретні філософії конкретних авторів. Тому *філософія – це історія філософії*.

А історія філософії – це історія філософів.

Тільки пройшовши по стежках над безоднями, якими ходили філософи, можна осягнути Філософію, набувши неповторний філософський світогляд, який робить вільним, зцілюючи від страху смерті і безглуздості життя.

Бажаю вам мужності на цьому шляху.

Назіп ХАМІТОВ
17 січня 2006, Київ

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Філософія грає в житті людини виняткову роль – вона дозволяє вийти за межі буденного світогляду з його некритичністю, несамостійністю і страхом перед власними перспективами.

У результаті людина стає недоступною для маніпуляцій. Вона перестає бути пішаком у руках чиновників і політиків, стаючи автором своєї долі.

Але не існує філософії взагалі.

Є конкретні філософії конкретних авторів. Тому *філософія – це історія філософії*.

А історія філософії – це історія філософів.

Тільки пройшовши по стежках над безоднями, якими ходили філософи, можна осягнути Філософію, набувши неповторний філософський світогляд, який робить вільним, зцілюючи від страху смерті і безглуздості життя.

Бажаю вам мужності на цьому шляху.

Назіп ХАМІТОВ
17 січня 2006, Київ